

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.22>

ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПИТАННЯ ОНОВЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ

Сидорович М.-Л.Р.,
адвокат

Сидорович М.-Л.Р. Гарантії захисту права власності: питання оновлення методологічних підходів.

У статті проведено дослідження постановки проблеми з приводу оновлення методологічних підходів щодо тлумачення та систематизації гарантій захисту права власності.

Мотивовано, що права людини не можуть існувати в абстрактній формі, завданням держави є створення умов для можливості їх належної реалізації суб'єктами права шляхом використання засобів виконання, використання та дотримання. Комплексність засобів забезпечення відіграє пріоритетну роль, оскільки гарантії повинні включати цілісну систему нормативних, організаційних, процедурних, управлінських, фінансових та інших дій. Забезпечення і гарантування права власної надає можливість функціонуванню багатьох господарських, фінансових та адміністративно-публічних інститутів, тому їх правова природа є дуже вагомою для доктрини та практики права.

Узагальнено, що вагомими причинами порушення цілісності та належного функціонування права власності є: прогалини та колізії правового регулювання у цій сфері, недостатня стійкість правових явищ під впливом політичних процесів, поява нових форм та видів власності, що зумовлюють потребу додаткового убезпечення таких суспільних відносин.

Основа позитивної, суспільно-корисної господарської та діяльності та матеріальних відносин, тенденційний напрям оновлених форм власності існують не тільки виключно як декларативні гасла, гарантування цієї сфери є дуже вагомим завданням держави та правової системи.

Доведено, що методологічно-філософські чинники розуміння усталених правових інститутів підлягають трансформації під впливом глобальних, політичних та інформаційних чинників. Право власності змінюється через транспарентність явищ та процесів сучасної суспільної реальності. Гарантії права власності виступають діяльним, убезпечувальним механізмом, що реально надає можливість правовласникам реалізовувати унормоване право.

У статті вмотивовано, що необхідним є введення у систематизацію гарантій права власності окрім класичних нормативних, фінансових,

політичних та культурних гарантій, ще два види - кризові та інформаційно-інноваційні.

Ключові слова: право власності, інститут, економічна безпека, методологія, інформаційне суспільство, війна, гарантії прав людини.

Sydorovich M.-L. R. Guarantees for the protection of property rights: the issue of updating methodological approaches.

The article examines the issue of updating methodological approaches to the interpretation and systematization of guarantees for the protection of property rights.

It is motivated by the fact that human rights cannot exist in an abstract form, the task of the state is to create conditions for the possibility of their proper realization by subjects of the law through the use of means of implementation, use and observance. The complexity of means of assurance plays a priority role, since guarantees must include a complete system of regulatory, organizational, procedural, managerial, financial and other actions. Ensuring and guaranteeing one's own right enables the functioning of many economic, financial and administrative-public institutions, therefore their legal nature is very important for the doctrine and practice of law.

It is summarized that significant reasons for the violation of the integrity and proper functioning of property rights are: gaps and conflicts of legal regulation in this area, insufficient stability of legal phenomena under the influence of political processes, the emergence of new forms and types of property, which lead to the need for additional security of such social relations.

The basis of positive, socially useful economic and activity and material relations, the trend direction of updated forms of ownership exist not only exclusively as declarative slogans, guaranteeing this sphere is a very important task of the state and the legal system.

It is proved that the methodological and philosophical factors of understanding established legal institutions are subject to transformation under the influence of global, political and informational factors. Property rights are changing due to the transparency of phenomena and processes of modern social reality. Guarantees of the right of ownership act as an operational, security mechanism, which

really gives the right holders the opportunity to realize the regulated right.

The article reasons that it is necessary to introduce into the systematization of guarantees of property rights, in addition to classic regulatory, financial, political and cultural guarantees, two more types - crisis and informational and innovative.

Key words: property right, institution, economic security, methodology, information society, war, guarantees of human rights.

Постановка проблеми. Право власності це первинний елемент цивільно-правових відносин, а інститут права власності в генезисному вимірі обумовлений онтологічністю суспільних відносин. Ще звичаєве право визначає цінність суспільного регулювання власності, що становило і становить основу соціально-побутового життя людини, та суттєвим аксіологічним факторингом функціонування держави.

Основа позитивної, суспільно-корисної господарської та діяльності та матеріальних відносин, тенденційний напрям оновлених форм власності існують не тільки виключно як декларативні гасла, гарантування цієї сфери є дуже вагомим завданням держави та правової системи.

З погляду праксіологічного тлумачення господарська та суспільно-побутова діяльність неможлива без належного закріплення, гарантування та функціонування інституту прав власності. Саме гарантування є первинними концептуальними положеннями нормативної, правореалізаційної та правотлумачної діяльності у сфері забезпечення права на належний рівень життя громадян, людей та соціальних й публічно-правових інституцій. Ґрунтуючись на факторах гарантування формується, генерується та тенденціюється право власності, ці вихідні положення створюють «правову матрицю» для забезпечення права власності в широкому розумінні.

Здавалось би, усталений правовий інститут, проте він оновлюється відповідно до викликів, яке ставить нам сучасне суспільство. Вказане зумовлено багатьма обставинами, серед них відмічаємо глобалізаційні зміни кризового характеру, зокрема у сфері екології, державного управління, узагальнення та адаптування глобальних правових явищ тощо, а також чинники інформатизації суспільної реальності, оскільки постмодерністське суспільство вказує на новітні видові ознаки речових прав, нові види цих власності, а також додаткові механізми та засоби їх охорони та захисту (приміром електронне урядування, реєстр речових прав, публічні адміністративні послуги пов'язані із сферою власності).

Проте інститут права власності отримує третій рівень викликів – проблеми пов'язані з військовими діями в Україні. Пашинін О. А. влучно відзначає, що «спочатку карантинні обмеження, а

потім і повномасштабне військове вторгнення російської федерації істотно вплинули на практичний зміст гарантій права власності у сфері господарювання, зокрема здійснення правомочностей власника у період правового режиму воєнного стану» [1].

Вказане доводить потребу додаткового аналізу гарантій захисту права власності в сучасних умовах розвитку державності.

У національній доктрині до питання загально-теоретичного розуміння правового регулювання зверталися такі науковці як С. Бостан, Н. Оніщенко, О. Мельник, О. Куракін та ін., щодо оновлення методологічного інструментарію правознавства цінними є доробки М. Кельмана, Ю. Бисаги, І. Жаровської, О. Петришина, С. Бобровник. Тому сучасні наукові праці недостатньо звертають увагу на аспект гарантування права власності, вважаючи вказане питання погодженим, або ж, навпаки, віддаючи перевагу галузевому аналізу, зазвичай на рівні цивільно-правової науки.

Проте, нові виклики, загрози, трансформація аспектів та ціннісних підходів зумовили перегляд досліджуваного поняття.

Метою цього дослідження є постановка проблеми з приводу оновлення методологічних підходів щодо тлумачення та систематизації гарантій захисту права власності.

Виклад основних положень. Права людини розуміють як природні можливості особи та виводять з цього положення ціннісно-світоглядну матрицю існування всіх суспільно-політичних явищ у світлі людиноцентризму та гуманізму. Методологія права та й загалом наукова виваженість не дозволяє концентрації на єдиних підходах та унеможлиблює константне розуміння правового явища. Навпаки – науковий пошук виступає основою ефективності та істинності при правовому регулюванні суспільної реальності.

Для прикладу, усталене здавалося б поняття природних прав людини піддавалося критиці на всіх етапах існування, що, на нашу думку й забезпечує поступальний розвиток права.

Доктрина природних або прав людини у формулюванні Французької Декларації критикували багато теоретиків з різних кінців світу та різним політичним спектром. Навіть деякі ліберальні філософи, а також консерватори та соціалісти оскаржували це: приклади включають Бентама, Берка. У своєму есе «Анархічні помилки» Бентам, як відомо, заперечував думку про те, що метою всіх урядів є «збереження природних і невідкладних прав людини». «Природні права», він оголосив, «є простою нісенітницею: природні та невідкладні права, риторичну нісенітницю – нісенітницю на ходулях» [2; 3].

Отож критика, пошук істини є звичайним процесом розвитку науки, а згодом юридичної практики.

Права людини не можуть існувати в абстрактній формі, завданням держави є створення умов для можливості їх належної реалізації суб'єктами права шляхом використання засобів виконання, використання та дотримання. Комплексність засобів забезпечення відіграє пріоритетну роль, оскільки гарантії повинні включати цілісну систему нормативних, організаційних, процедурних, управлінських, фінансових та інших дій. Забезпечення і гарантування права власної надає можливість функціонуванню багатьох господарських, фінансових та адміністративно-публічних інститутів, тому їх правова природа є дуже вагомою для доктрини та практики права.

Вагомими причинами порушення цілісності та належного функціонування права власності є: прогалини та колізії правового регулювання у цій сфері, недостатня стійкість правових явищ під впливом політичних процесів, поява нових форм та видів власності, що зумовлюють потребу додаткового убезпечення таких суспільних відносин.

Правове забезпечення та належне становище повинно збігатися, якщо врахувати діючі в державі принципи верховенства права та конституціоналізму. Вказане можливо досягти тільки якщо задекларований статус правового явища, зокрема інституту права власності буде збігатися з діючим і забезпеченим комплексом гарантій.

Загальнотеоретична юриспруденція до цього часу не виробила єдиних підходів до гарантування прав людини. Проте більшість науковців іноземної та національної школи права доводять те, що без функціонування гарантійного апарату права людини є мертвими, недієвими, та такими що реально не функціонують. Отож без гарантування право втрачає свою ціннісну основу.

В розширеному розумінні до гарантій реалізації права власності слід віднести всі первинні та вторинні, об'єктивні та суб'єктивні чинники, що спрямовані на реальне забезпечення права на блага конкретної особи (правовласника), включають превентивні, нормативні та захисні механізми такого права.

Цінною для теоретичного тлумачення є позиція А. Пономаренко, в тому що «юридичні гарантії – це відображені у нормативно-правових актах, які приймаються уповноваженими на те державними органами і являють собою сукупність умов, способів та засобів, за допомогою яких визначаються умови і порядок реалізації, здійснення прав і свобод особи, а також їх охорону, захист та відновлення у разі порушення» [4, с. 41].

Класичним підходом розгляду проблеми гарантування певного правового явища є розуміння комплексу гарантій, що включають первинно правові (нормативні, інституційні), економічні, політичні та культурні гарантії. Проте, на нашу думку, таке трактування не може повною мірою

відобразити гарантування сучасного розуміння гарантування права власності.

Види гарантування слід додати принаймі двома методологічними підходами.

Перший – кризовий. Україна вже півтори роки перебуває у стані повномасштабної війни, вказане безпосередньо впливає на ціннісні блага правовласників. Щоденні витрати України з державного бюджету, пов'язані з повноцінною війною з Росією, становлять близько 2 млрд грн, а загальні щоденні втрати, пов'язані з руйнуванням інфраструктури та втратою економічний потенціал становить майже 4 мільярди доларів [5].

Зупинка підприємств через активні бойові дії в більшості міст, через пошкодження або руйнування цілих заводів та інфраструктури, створила величезний дефіцит українського бюджету. Однак, не великий, а середній бізнес завжди був, і буде локомотивом економіки та одне з ключових джерел поповнення бюджету, тому підтримання та відновлення бізнесу в усіх можливих формах протягом воєнних років зараз є пріоритетом для України. Очевидно, що це складно розривом виробничих і логістичних ланцюгів, а також вимушеними внутрішніми та зовнішніми факторами міграції. Тому гарантування інституту права власності в час військових дій – це суттєвий, глобальний виклик для суспільних відносин та глобальної світобудови.

Загрози економічної безпеки та можливості належної реалізації права власності в час військових дій мають вплив на державу з ареною військового конфлікту, проте унікальність сучасних воєн в тому, що глобальний світ дуже впливовий з приводу всіх ситуацій та явищ, що відбувається навіть на значній територіальній дистанції. Тому, російсько-українська війна призвела до чисельних економічних санкцій, які з нею пов'язані через посилення тиску на глобальний ланцюг поставок, який не повністю відновився після пандемічної кризи COVID-19. Наприклад, Interos, американська компанія з управління ланцюгами поставок, вважає, що понад 300 000 американців компанії залежать від ланцюжка поставок з двох воюючих країн. З початку конфлікту 24 лютого 2022 року комерційне судноплавство в багатьох портах призупинено. Вказане призводить до зміни юридичних можливостей розпорядження власністю, до різкого зростання вантажоперевезень, а також затримки доставок, які впливають на торгівля товарами, а відповідно на фінансово-економічні чинники суб'єктів права.

Другий – інноваційно-інформаційний. В епоху інформаційних перетворень оновлений постмодерністський апарат функціонування досліджуваного інституту слід збагатити принаймі додатковим видом гарантування – інноваційними гарантіями.

J. Michels та С. Millard доводять, що «хоча проста інформація справедливо не вважається власністю, цифрові файли не є простою інформацією. Натомість це окремі віртуальні об'єкти, які існують на логічному або програмному рівні комп'ютерної системи. Право власності могло б визнати цифрові файли як новий, третій вид речей, поряд з речами у володінні та в дії. Це може допомогти у вирішенні суперечок щодо доступу до цифрових файлів, надаючи власні засоби правового захисту, подібні до тих, що доступні для паперових документів» [6].

В цьому контексті вагомою є забезпечення права власності на принципі поваги до персональних даних. Вони є ключовим активом, і його цінність навряд чи буде зменшуватися в майбутньому. Безумовним є розвиток цифрових послуг, проте тенденційний біфіркаційний аспект, що принесе майбутнє при обробці персональних даних важко передбачити. Сучасні правові й соціальні тренди свідчать про збільшення цифрового спостереження, завдяки великій кількості персональних даних у руках постачальників послуг, а також удосконаленню алгоритмів, які обробляють такі дані. Хоча переваги для користувачів вже незаперечні, глибокі знання про свої звички та особисте життя несе ризик, особливо у випадку неправильного використання персональних даних. Цифрова ера породжує дихотомію великих переваг і ризиків, які виникають внаслідок інтенсивного збору та складного використання персональних даних. На сферу персональних даних поширюються нові аспекти права власності в їх тенденційному розвитку, тому інноваційні гарантії повинні слугувати новим методологічним інструментарієм розуміння інституту власності.

Право власності стосується факторів Ми використовуємо дані про реєстрацію бізнесу у Великій Британії, щоб вивчити реакцію фірм на пандемію Covid-19. Ми бачимо, що під час пандемії фірми вийшли на ринок, на відміну від типових рецесій, коли вхід компаній зменшився. Зростання кількості створення фірм відбувається завдяки тому, що індивідуальні підприємці вперше створюють компанії, зокрема створюють компанії в онлайн-торгівлі. За допомогою даних Google про мобільність ми пов'язуємо зростання кількості компаній зі зменшенням кількості відвідувачів у звичайних торговельних мережах і показуємо,

що для реєстрації фірми потрібно 10 тижнів після різкого зростання відвідуваності [7].

Висновок. Методологічно-філософські чинники розуміння усталених правових інститутів підлягають трансформації під впливом глобальних, політичних та інформаційних чинників. Право власності змінюється через транспарентність явищ та процесів сучасної суспільної реальності. Гарантії права власності виступають діяльнішим, забезпечувальним механізмом, що реально надає можливість правовласникам реалізовувати унормоване право.

На думку автора необхідним є введення у систематизацію гарантій права власності окрім класичних нормативних, фінансових, політичних та культурних гарантій, ще два види - кризові та інформаційно-інноваційні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пашинін О.А. Юридичні гарантії реалізації права власності у сфері господарювання *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 1. С. 116–126. С. 117
2. Bentham J. Anarchical Fallacies. in Waldron, ed., *Nonsense upon Stilts*, op. cit., 46–69.
3. Burke E. *Reflections on the Revolution in France*. Harmondsworth: Penguin Books, 1968.
4. Пономаренко А.В. Поняття «юридичні гарантії» у трудовому праві. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Право*. 2013. Вип. 20. С. 37–41.
5. Voubaker S., Goodell J.W., Pandey D.K., Kumari V. Heterogeneous impacts of wars on global equity markets: Evidence from the invasion of Ukraine. *Finance Research Letters*, 2022. Vol. 48, 102934. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.102934>.
6. Michels, J., Millard, C. THE NEW THINGS: PROPERTY RIGHTS IN DIGITAL FILES? *The Cambridge Law Journal*, 2022. Vol. 81(2), P. 323-355. doi:10.1017/S0008197322000228.
7. Bahaj S., Piton S., Savagar A. Business Creation During Covid-19 (May 20, 2022). Bank of England Working Paper 981, URL: <https://ssrn.com/abstract=4130497> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4130497>.